

ALICIA MIYARES

«En una societat de creients,
els ciutadans no hi existeixen»

Juan Manuel Játiva Fotografies: Miguel Lorenzo

Alicia Miyares (Les Arriendes, 1963) és doctora en filosofia i professora de filosofia d'ensenyament secundari. Ha estat cap del Gabinet de la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern d'Astúries, consellera tècnica de la Unitat d'Igualtat «Mujer y Ciencia» del Ministeri d'Educació i Ciència, integrant del Consell Rector de l'Institut Asturià de la Mujer i ha ocupat la secretaria de la Asociación Española de Filosofía María Zambrano. Els seus treballs d'investigació els ha dedicat principalment a la repercussió dels aspectes socials, polítics i morals del segle XIX en la història del feminisme i al feminisme com a filosofia política. És autora de les obres *Nietzsche o la edad de la comparación* i *Democracia feminista*, i ha participat en diverses obres col·lectives. Al blog *La Caverna* (aliciamiyares.com) podeu seguir la seua opinió i reflexió sobre diversos temes com ara el feminisme, l'educació o la religió. Miyares impartí el passat 29 de gener la conferència central de la XVIII Jornada d'Informació als Orientadors que organitzà el Servei d'Informació i Dinamització de la Universitat de València (Sedi), l'editor de FUTURA.

En la vostra conferència us heu referit al desistiment de l'Estat quant a l'educació. No us espanta, això?

A mi m'espanta el canvi de model i enfocament de l'educació actualment en marxa. Es tracta d'un enfocament dirigit al rendiment econòmic i empresarial, en el qual el que es vol dels alumnes en el futur és poder disposar de màquines utilitàries per al treball. No és un fenomen sol espanyol, sinó internacional i comporta un cost alt en la qualitat de la democràcia.

Tal com ho plantegeu és un corrent profund. Quines possibilitats hi ha de canviar-lo?

Cal prendre consciència ja de com s'estan formant els alumnes. Em preocupa que no prenguem nota del fenò-

men i no intentem canviar-ne la direcció fins que dins de deu o quinze anys ensopegarem amb els conflictes socials que produirà una educació orientada exclusivament al rendiment econòmic.

Quin tipus de conflictes?

Si tu eduques la gent per al bé i l'èxit propis, sense donar-li valors de referència comuns, allò que caurà serà la democràcia mateixa i allò que sosté la democràcia, és a dir, la idea del bé comú, de pluralitat, de tots els valors que coneixem des de temps antics. Quant de temps tardarà a cristal·litzar la idea que drets com l'educació, la sanitat, tots els assoliments socials no són drets, sinó beneficis? Jo ja he sentit expressar-se així alguns dels

nostres polítics, com en aquests països econòmicament reeixits amb uns valors que no són en absolut democràtics, i als quals ens estem apropant. Sense referents, si la gent no sent parlar de drets ni de valors en l'ensenyament formal, hi haurà un nivell d'acceptació cívica de la idea que hem de sacrificar-nos i renunciar als nostres drets.

Però se segueix parlant d'educació en valors.

Es pot parlar de valors en el discurs polític al mateix temps que es desvaloritzen aquestes matèries que tenen a veure amb els valors, amb el ciment social. Si prospera alhora la idea de formar els treballadors reeixits i flexibles que la societat necessita, es produeix l'aliança perfecta per a aconseguir una acceptació de la idea que la vida és així.

Podeu posar-ne un exemple?

N'hi ha un d'evident. És el suposat conflicte entre religió i ètica quan et plantejges triar-ne una o l'altra. Comence a pensar que el manteniment de la religió en el nostre sistema educatiu ofereix la millor excusa per a no educar els ciutadans en valors comuns.

Insistisc que els defensors d'aquesta opció també parlen de valors.

És clar, però no és el mateix creients que ciutadans. Si poses al mateix nivell (la qual cosa és una aberració, des del meu punt de vista) les creences (que en bona mesura estan sostingudes pels costums), les tradicions..., i els valors polítics que cimenten la democràcia, com ara la llibertat, la igualtat, la tolerància o la solidaritat, estàs dient que són el mateix, i no ho són pas. La religió forma creients mentre que els valors com la llibertat o la igualtat formen ciutadans. Dit d'una altra manera, en una democràcia consolidada els creients són possibles; en una societat de creients, els ciutadans no hi existeixen.

Quan es critica la Llei Orgànica per a la Millora de la Qualitat Educativa (LOMQUE) per la posició de la religió en el text legal, se sol argumentar que això és solament una petita part, com si fóra una qüestió menor. Què us sembla?

No és una qüestió menor, el que passa és que ens quedem en la polèmica i no en el seu significat últim, perquè no construeixes la mateixa societat amb les creences religioses que amb els valors democràtics.

Quan parlem de desnaturalitzar assignatures, us referiu solament a l'ètica?

No, em referia a algunes més, a tot el que en diem humanitats. En veiem un exemple fantàstic en els informes

«Sense referents, si la gent no sent parlar de drets ni de valors en l'ensenyament formal, hi haurà un nivell d'acceptació cívica de la idea que hem de sacrificar-nos i renunciar als nostres drets»

«Comence a pensar que el manteniment de la religió en el nostre sistema educatiu ofereix la millor excusa per a no educar els ciutadans en valors comuns»

internacionals –PISA n'és un– que solament avaluen assignatures instrumentals, com ara llengua, matemàtiques i una mica de ciències naturals. Per què ho fan? Perquè són matèries neutres, no impliquen cap compromís amb els valors. Per ser internacionals i estandarditzades no pregunten res sobre humanitats, perquè en aquestes sí entra ja el conflicte de valors.

Podríem fer una prova estandarditzada a nivell internacional sobre història?

En absolut. Una de les bones experiències de l'aula, quan en tens una com la meua, absolutament intercultural (al meu institut hi ha alumnes de vint-i-nou nacionalitats), i tu ensenyes filosofia, és que t'adones –sobretot amb la població musulmana– de la cura que cal tenir perquè ningú no se senta lesionat. Ens hem acostumat a tractar la història des del punt de vista de la nació on estàs. El pes de les assignatures instrumentals ve del fet que la instrumentalització no compromet els països. Amb elles no hi ha dissens, no hi ha polèmiques. Que dos i dos són quatre és una cosa universalment acceptada, però hi ha molts països, en canvi, que participen en aquestes proves i que no accepten els mínims valors democràtics.

Alguns d'aquests països estan per davant de molts països europeus en les proves PISA.

És clar. Però no són envejables quant a qualitat de vida i qualitat democràtica. Els he de posar com a referents sense tenir això en compte?

El fet és que quan jutgem els països pels seus mèrits educatius, abstraïem aquestes manques i hi ha un consens social a pensar que som bons o dolents en educació segons l'ordre en què PISA ens situa per les nostres habilitats matemàtiques o lingüístiques.

Però això cal dissoldre-ho com un terròs de sucre. A mi no em serveix de res que un país que no està en democràcia vaja per davant de nosaltres en matèries instrumentals, perquè a la seua població potser no li donen els registres educatius de valors per a ser uns ciutadans crítics amb capacitat per a denunciar les injustícies.

Han posat medalles a cap país per educar en valors uns ciutadans crítics?

Tal vegada no, però als qui em diuen com estem de malament, els conteste: Voleu anar a viure a Xina acceptant-ne el model social al complet? Aquesta és la pregunta.

Japó i Corea del Sud hi van per davant, però voleu aquest model de vida? Voleu aquest nivell d'acceptació de la població, no qüestionar críticament el que esdevé? Aquesta és la pregunta rellevant ara mateix.

Considereu que l'informe PISA està sacralitzat?

Sí, perquè en el fons PISA ve estupendament per a un enfocament educatiu dirigit al rendiment econòmic, que és el que està en auge ara. Els qui eixiran malparats d'aquest canvi de model no solament seran els alumnes, sinó també la democràcia en si com a sistema de govern.

Tenint en compte la magnitud d'aquest enfocament, macroeconòmic i macropolític, el fet d'esgrimir com un dels valors importants la capacitat d'elecció de centre dels pares, és una qüestió menor o no?

No és menor. Forma part d'aquest camí cap a la idea del bé propi, la comunitat d'afectes. Tot el qui està dins de la comunitat d'afectes està bé. En canvi, em desentenc del bé comú i del compromís amb altres formes de vida i altres sistemes de creences. No és una qüestió baladí.

Ja no seria tant pel meu propi bé com pel bé dels meus, no?

Sí, els meus, el meu àmbit. És a dir, si tinc una creença religiosa determinada, aquesta família és l'àmbit dels meus. Sembla un assumpte escabrosos quan el denuncies, però és així.

En tot cas, quan es planteja l'argument de la llibertat d'elecció, és difícil de contestar perquè esgrimeix un valor tan democràtic com la llibertat. Què hi dieu com especialista en filosofia?

Caldria anar als nostres filòsofs contractualistes del segle XVII i XVIII, que van teixir teòricament la renúncia a banda de la llibertat. En el fons, nosaltres cedim sempre part de la nostra llibertat. Qualsevol llei, qualsevol norma és una cessió de part de la nostra llibertat, natural, pròpia, perquè en aquesta cessió el que assegurem és la convivència pacífica. L'acceptació de les regles democràtiques significa això. En el cas de l'escola a penes se sent contestació a la llibertat d'elecció perquè l'elecció s'ha convertit en l'excusa per a acceptar qualsevol manera de vida o comportament. I és terrible.

Sou professora d'institut. Què poden fer els professors, si és que volen, per evitar que aquest model educatiu orientat al rendiment econòmic es consolide?

En aquest moment, els professors estan sent instrumentalitzats de tal manera que ni tan sols la seua titulació els preserva en l'àmbit educatiu. La llei diu específicament que el professor pot ensenyar en secundària, però no en els cursos inicials de secundària, que en principi estaven previstos per als mestres. No creieu que per tenir una titulació, filosofia en el meu cas, ensenyareu solament filosofia i afins: ensenyareu el que jo considere que necessite de vós. Perquè hi ha retallades. Joestic ensenyant en primer de l'ESO per primera vegada i no tinc les eines ni la didàctica, ni la metodologia per a fer-ho.

I això us ha passat abans de la LOMQUE?

Hi ha comunitats que s'han anticipat anys a la LOMQUE. Una d'elles és la de Madrid: quant a augment de ràtios, disponibilitat dels professors, no contractació de professors i fins i tot quant a la contractació de professors externs. En aquest moment s'estan contractant docents que ni tan sols tenen la titulació universitària. Sempre hi ha una excusa, ací ho coneixereu amb l'excusa del multilingüisme.

«A mi no em serveix de res que un país que no està en democràcia vaja per davant de nosaltres en matèries instrumentals»

Si aquest desistiment de funcions de l'Estat en l'educació i aquest corrent enfocat al rendiment econòmic és un corrent profund internacional, serveix d'alguna cosa un canvi de govern per a corregir-lo?

Honestament, crec que amb un canvi de govern algunes de les coses que apareixen en la LOMQUE tornarien al seu curs original. Em referisc, per exemple, a la trajectòria de l'alumne. Crec que tornaríem una altra vegada als itineraris tal com estan en aquest moment. Quant a altres coses, tinc ja els meus dubtes. Però cal evitar una segregació tan primerenca i amb unes eines que potser no són les millors. És a dir, el nou model segrega als primers anys de l'educació perquè aquest alumne no té els resultats adequats en una cosa tan concreta com pot ser l'àmbit logicomatemàtic o el lingüístic. I cal dir ben alt que aquest no pot ser l'únic criteri, que hi ha moltes més habilitats en aquesta vida. Hi ha vuit intel·ligències diferents i hi ha molts talents personals.

En la vostra conferència heu fet entendre que hi ha talents sobrevalorats.

El talent és un concepte polisèmic. El sentit que se li dona ara, en la normativa actual, és el d'una espècie de disposició natural. Quan et diuen que no tots naixen amb el mateix talent, t'estan dient que uns naixen amb més i uns altres tenen menys. Per als primers dissenye un itinerari a partir dels 16 anys: a batxillerat o a la formació professional; i per als que en tenen menys dissenye un altre itinerari que comença abans, a més, i que va a un altre camí, que és un camí cec, una FP bàsica que encara no se sap ben bé què serà, i n'eixiran sense titulació. No puc acceptar que es dividisca la societat a partir dels 11 o els 12 anys sense tenir en compte tots els talents que té l'ésser humà i sense considerar que aquests resultats depenen en bona mesura d'un entorn socioeconòmic molt desfavorable. En compte d'intentar compensar aquest entorn, el que farà l'ensenyament és reforçar-lo, condemnar els alumnes a ser adults en un entorn socioeconòmic. Això és inacceptable, perquè l'educació és l'única eina que tenim de mobilitat social. No n'hi ha cap altra. ■